

Patrycja Zając

Polskie służby specjalne. Słownik

pod redakcją
Konstantego A. Wojtaszczyka

[Oficyna Wydawnicza ASPRA-JR, Warszawa 2011, 256 s.]

Problematyka służb specjalnych od zawsze fascynowała społeczeństwo, jednak brak fachowych pozycji, wyjaśniających znaczenie pojęć związanych z tym zagadnieniem nie ułatwiał zrozumienia sensu ich działalności. W 2007 roku został wydany *Wielki leksykon służb specjalnych świata. Organizacja wywiadu, kontrwywiadu i policji politycznych świata, terminologia profesjonalna, żargon operacyjny*, autorstwa Jana Lareckiego, będący dziełem wartościowym, a przy tym inspirującym. Istnieje zatem zapotrzebowanie na syntetyczną wiedzę o polskich służbach specjalnych, która byłaby pozbawiona zbędnej sensacyjności, z jaką można się spotkać w niektórych publikacjach. Na rynku wydawniczym brakowało opracowania całościowo i obiektywnie wyjaśniającego i porządkującego terminologię związaną z polskimi służbami specjalnymi. Niszę tę wypełnia wydany w październiku 2011 roku przez Oficynę Wydawniczą ASPRA-JR, słownik *Polskie służby specjalne* pod redakcją Konstantego A. Wojtaszczyka.

Idea opracowania słownika zrodziła się, jak podkreślił w przedmowie prof. dr hab. Konstanty Wojtaszczyk, „w toku dyskusji prowadzonej w Katedrze Europeistyki WDiNP Uniwersytetu Warszawskiego”¹ z udziałem szerokiego grona pracowników naukowych z różnych ośrodków akademickich, politologów, historyków oraz reprezentantów służb specjalnych², którzy postawili sobie niebagatelne zadanie – obiektyw-

¹ *Polskie służby specjalne. Słownik*, red. K.A. Wojtaszczyk, Warszawa 2011, s. 7.

² Zespół autorski składał się z dwunastu pracowników naukowych, ekspertów oraz oficerów służb specjalnych.

nego i rzetelnego przekazania wiedzy wszystkim zainteresowanym problematyką polskich służb specjalnych.

Należy pamiętać, że tego rodzaju opracowanie z uwagi na ograniczony dostęp do źródeł wynikający m.in. ze specyfiki działalności służb specjalnych oraz systemu prawnego napotyka liczne trudności i ograniczenia w trakcie redakcji poszczególnych haseł. Warto podkreślić, że autorzy wykonali żmudną pracę, prowadząc liczne kwerendy i szerokie konsultacje, by do odbiorcy trafił słownik wartościowy, odznaczający się dużymi walorami poznawczymi, tak naukowymi, jak i edukacyjnymi.

Słownik składa się z przedmowy autorstwa prof. dr. hab. Konstantego Adama Wojtaszczyka, zarysu historii służb specjalnych – Jana Lareckiego, który w sposób syntetyczny przedstawił dzieje polskich służb specjalnych w przysłowiowej „pigułce”³ (wywód ten zasługuje na uwagę, bowiem jest wyważony i z konieczności zwięzły, ale oddający istotę problemu) oraz części głównej, w skład której wchodzi 684 hasła. Ponadto słownik zawiera wykaz skrótów i akronimów, krótkie noty biograficzne zespołu autorskiego, obszernie i niezwykle przydatne uwagi dotyczące posługiwania się nim oraz indeks nazwisk. Hasła zostały zaopatrzone w inicjały autorów, którzy zostali przedstawieni na wstępie, co standardowo występuje w tego typu opracowaniach.

Część główna słownika zawiera hasła ułożone w kolejności alfabetycznej opisujące szefów służb specjalnych oraz wybitnych oficerów i funkcjonariuszy⁴, pojęcia z zakresu pracy rozpoznawczo-operacyjnej, ochrony informacji niejawnych, jak również żargonowe, definicje regulaminowe i instrukcyjne. Znajdujemy hasła, które przedstawiają powstawanie polskich służb specjalnych po odzyskaniu niepodległości w 1918 r., jak również tworzenie się aparatu bezpieczeństwa po zakończeniu 1945 r. Na uwagę zasługuje całkowita bezstronność zespołu autorskiego w odniesieniu zwłaszcza do haseł związanych z funkcjonowaniem służb specjalnych w PRL. Z pewnością wybór haseł, który (o czym należy pamiętać) wymagał zastosowania selekcji, może wzbudzać kontrowersje. Autorzy jednak musieli podjąć ten trud, przy czym wydaje się, że zabrakło dość istotnej grupy pojęć związanych ze sprawami szpiegowskimi doby „zimnej wojny”. Ponadto liczniej reprezentowani powinni być oficerowie wywiadu Państwa Podziemnego oraz Rządu Emigracyjnego. Z tego okresu brakuje także haseł opisujących działania wywiadowcze – afery i sprawy szpiegowskie oraz kontrwywiadowcze. Jednocześnie należy mieć nadzieję, że w kolejnej edycji autorzy uzupełnią słownik o te pojęcia.

Redaktorem publikacji i kierownikiem projektu, koordynującym ponad trzyletnią pracę zespołu autorskiego był prof. dr. hab. Konstanty A. Wojtaszczyk – kierownik Katedry Europeistyki Uniwersytetu Warszawskiego. Wybitny specjalista z zakresu systemów politycznych, systemów partyjnych, instytucji i prawa europejskiego, uwzględniając szczególnie europejski proces decyzyjny oraz szeroko rozumianej problematyki bezpieczeństwa państwa (w tym oczywiście jakże istotnej roli służb specjalnych).

Recenzentami naukowymi słownika są prof. dr. hab. Stanisław Hoc – stały doradca sejmowy, zajmujący się m.in. ochroną informacji niejawnych i danych osobowych oraz prof. dr. hab. Wiesław Wróblewski – badacz problematyki związanej z wywiadem i kontrwywiadem, m.in. członek Komitetu ds. Bezpieczeństwa UEFA EURO 2012.

³ *Polskie służby specjalne...*, op. cit., s. 14–23.

⁴ Sylwetki szefów polskich służb specjalnych oraz wybitnych oficerów i funkcjonariuszy zostały opracowane w hasłach biograficznych.

Listę autorów haseł otwiera dr Tomasz Aleksandrowicz pracownik Collegium Civitas oraz dziekan Wydziału Administracji Akademii Humanistycznej im. A. Gięsztoro w Pułtusku, wieloletni analityk polityczny, który pracował m.in. w zespole doradców prezydenta RP. Zajmujący się problematyką terroryzmu międzynarodowego, rolą służb specjalnych w stosunkach międzynarodowych, przemianami suwerenności państwa narodowego oraz analizą informacji. Dr Filip L. Elżanowski jest adiunktem w Katedrze Prawa i Postępowania Administracyjnego Wydziału Prawa i Administracji Uniwersytetu Warszawskiego. Specjalizuje się w prawie i postępowaniu administracyjnym, a w szczególności w prawie zamówień publicznych, prawie energetycznym, procedurze wydawania decyzji administracyjnych oraz procesach inwestycyjnych.

Dr Danuta Gibas-Krzak – adiunkt w Katedrze Badań nad Konfliktami i Pokojem Wydziału Humanistycznego Uniwersytetu Szczecińskiego. Prowadzi prace badawcze w zakresie dziejów politycznych Bałkanów, konfliktów zbrojnych i etnicznych, dziejów politycznych Europy Środkowo-Wschodniej, dziennikarstwa, polityki zagranicznej i bezpieczeństwa, terroryzmu i separatyzmów. Zakres zainteresowań badawczych prof. dr. hab. Piotra Kołakowskiego, pracownika naukowego Akademii Pomorskiej w Słupsku, związany jest z działalnością polskich i obcych służb specjalnych oraz stosunkami międzynarodowymi w dwudziestolecu międzywojennym w trakcie II wojny światowej oraz w epoce „zimnej wojny”. Prof. P. Kołakowski jest specjalistą i ekspertem w obszarze funkcjonowania wywiadu niemieckiego oraz radzieckiego. Dr Andrzej Krzak, oficer rezerwy WP, adiunkt w Katedrze Badań nad Konfliktami i Pokojem Wydziału Humanistycznego Uniwersytetu Szczecińskiego. Zainteresowania badawcze obejmują dzieje polskich i obcych służb wywiadu i kontrwywiadu oraz dzieje polityczno-wojskowe państw Półwyspu Bałkańskiego. Jan Larecki, emerytowany oficer wywiadu i kontrwywiadu. Prof. dr hab. Andrzej Misiuk, prodziekan ds. rozwoju Wydziału Prawa i Administracji Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego. Inicjator badań naukowych dotyczących przedwojennej policji. Przedmiotem jego zainteresowań są historia administracji polskiej, dzieje służb policyjnych oraz samorząd terytorialny w Polsce. Prof. dr hab. Andrzej Peptoński, kierownik Katedry Bezpieczeństwa Narodowego Akademii Pomorskiej w Słupsku. Jeden z najwybitniejszych znawców problematyki służb specjalnych, zwłaszcza działalności wywiadu i kontrwywiadu oraz policji państwowej II Rzeczypospolitej. Doktorant w Katedrze Europeistyki Uniwersytetu Warszawskiego Maciej Świderski. Specjalizuje się w obszarze bezpieczeństwa wewnętrznego krajowego i Unii Europejskiej.

Dr inż. Piotr Waślicki, wykładowca w Wojskowej Akademii Technicznej oraz Wyższej Szkole Menedżerskiej w Warszawie. Do jego zainteresowań naukowych należy szeroko rozumiana problematyka bezpieczeństwa informacji i systemów teleinformatycznych.

Mgr inż. Robert Zulczyk, oficer rez. WP, specjalista i analityk w dziedzinie problematyki radzieckich i rosyjskich służb specjalnych. Zajmuje się zagadnieniami polityczno-wojskowymi Ukrainy, Białorusi, Federacji Rosyjskiej i Kaukazu.

Listę autorów zamyka prof. dr hab. Andrzej Żebrowski – obecnie kierownik Katedry Prawa i Nauki o Administracji Instytutu Politologii Uniwersytetu Pedagogicznego w Krakowie. Zakres badań obejmuje politologię, bezpieczeństwo zewnętrzne i wewnętrzne państwa, jak również służby specjalne.

Patrycja Zając

Należy podkreślić, że dużą zaletą słownika jest klarowna i jasna kompozycja haseł oraz styl języka, który pozwala czytelnikowi nie znającemu problematyki związanej z funkcjonowaniem służb specjalnych zrozumieć zakres pojęciowy haseł, zwłaszcza dotyczących pracy operacyjno-rozpoznawczej i słownictwa żargonowego. Trzeba pamiętać, że konstrukcja haseł opisujących działania i procedury, którymi posługują się służby specjalne, powoduje wiele trudności m.in. z powodu specyficznego słownictwa zawodowego i żargonowego używanego w dokumentach oraz przez samych oficerów służb specjalnych. Dlatego też godne pochwały jest zachowanie jasności sformułowań, które z pewnością będą zrozumiałe zarówno dla specjalisty, jak i laika. Mankamentem opracowania jest jednak brak indeksu haseł. Wydawnictwo nie wydało też wersji w twardej oprawie. Na pochwałę natomiast zasługuje profesjonalne opracowanie edytorskie i redakcyjne. Podsumowując, należy podkreślić, że autorzy osiągnęli zakładany cel – obiektywnie przedstawili terminologię i słownictwo związane z polskimi służbami specjalnymi, dzięki czemu czytelnik otrzymał kompleksowy obraz tego rozległego zagadnienia. Słownik stanowi swoiste vademecum systematyzujące wiedzę, które będzie użyteczne tak dla badaczy, jak i studentów. Należy mieć również nadzieję, że rozpocznie dyskusję merytoryczną i pozbawioną emocji, która wraz z kolejnymi badaniami przyniesie następne, rozszerzone wydania przydatne kolejnym pokoleniom studentów, naukowców, ekspertów i pasjonatów dziejów polskich służb specjalnych.